

O'zbekistonda yilqichilikning ahamiyatlari.

Turopova Shaxnoza Olim qizi

turopovashaxnoza168@gmail.com

Termiz Agrotexnologiyalar va Innovatsion Rivojlanish Instituti.

Anotatsiya: Yilqichilik — chorvachilik tarmog'ı. Otlarni urchitish, ko'paytirish, zotini takomillashtirish, naslchilik ishlari bilan shug'ullanadi. Yilqichilik ishchi hayvon tariqasida arzon, samarali energiya manbai. Yilqichilik xilma-xil qishloq xo'jaligi ishlarida, sanoat korxonalarida, geologlarning razvedkachilik-qidiruv ishlarida, turli xil ilmiy ekspeditsiya tarkibida, chegara qo'shinlari va qo'riqchilik xizmatida noyob otulov vazifasini o'taydi.

Kalit so'zlari: "Zarbuloq", "O'zbekiston", "Do'stlik"; Surxondaryoda qimiz "Darband"; Qoraqalpog'istonda "Oqqal'a"; Samarqandda "Pangat".

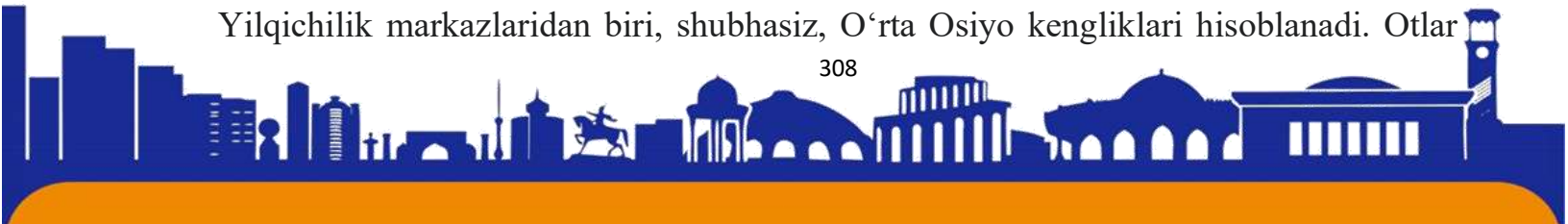
Abstract: Horse breeding is a branch of livestock breeding. He is engaged in raising, breeding, improving the breed of horses. Horse breeding is a cheap, efficient source of energy as a working animal. Horse-breeding is a unique type of horse-breeding in various agricultural works, industrial enterprises, geologists' reconnaissance-research work, as part of various scientific expeditions, border troops and guard service.

Keywords: "Zarbuloq", "Uzbekistan", "Friendship"; "Darband" in Surkhandarya; "Aqkala" in Karakalpakstan; "Pangat" in Samarkand.

Аннотация: Коневодство – отрасль животноводства. Занимается разведением, разведением, улучшением породы лошадей. Коневодство является дешевым и эффективным источником энергии для рабочего животного. Коневодство — уникальный вид коневодства на различных сельскохозяйственных работах, промышленных предприятиях, разведывательно-исследовательской работе геологов, в составе различных научных экспедиций, пограничных войск и охранной службы.

Ключевые слова: «Зарбулок», «Узбекистан», «Дружба»; «Дербанд» в Сурхандарьинской области; «Аккала» в Каракалпакстане; «Пангат» в Самарканде.

Yilqichilik Osiyo va Yevropada mil. av. 4-ming yillikda paydo bo'lgan. Ko'hna Yilqichilik markazlaridan biri, shubhasiz, O'rta Osiyo kengliklari hisoblanadi. Otlar

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF(2023)-3,778 Volume-1, issue-10

mil. av. 2-ming yillikda O'rta Osiyodan Kichik Osiyoga, undan Afrikaga tarqalgan. Amerikaga otlar yevropaliklar tomonidan 16-asr da, Avstraliyaga 17-asr da keltirilgan. Otlar qo'lga o'rgatilganidan va xonakilashtirilganidan keyin insonning ko'pgina ishlarni bajarishda doimiy yordamchisiga aylandi, armiyada alohida otlar qo'shinlar tuzildi. Ayrim xalqlarda Yilqichilik oziq-ovqat mahsulotlari — go'sht va sut olinadigan xo'jalik tarmog'i bo'lib qoldi.

Qad. davrlardan boshlab inson o'z ehtiyojlariga javob beradigan ot sifatlarini takomillashtirib keldi. Yilqichilik taraqqiyotida salt miniladigan, aravaga qo'shiladigan va yuk ortiladigan asosiy otlar yaratildi.

Mavjud mahalliy ot zotlarini takomillashtirish va davr talabiga mos yangi ot zotlarini yaratish 18- va 19-asrlarda jadal sur'atlar bilan amalga oshirildi. Natijada 21-asr boshlariga kelib dunyo mamlakatlarida 250 dan ortiq xilmaxil turkum ot zotlari urchitilmoqda. Shular qatoridan odimlab yuruvchi, vazni 800–900 kg yirik, og'ir yuk tortuvchi (16 tonnagacha) yilqi zotlari va bo'yi 30 sm, tugilgandagi vazni 5–6 kg keluvchi mitti falabella (Avstraliya) poni otlari o'rin olgan.

Qad. Sharqning Movarounnahr hududi arg'umoklari o'zining takrorlanmas, xo'jalik uchun foydali biologik xususiyatlari bilan nom taratgan dongdor jonivorlar safidan hakli ravishda tarixda o'z o'rniga ega. O'zbek xalq dostonlari "Alpomish" va "Go'ro'g'li"dagi Boychibor va G'irotlar obrazlari bunga misoldir.

O'zbekiston diyorida Yilqichilik an'analari va madaniyati minglab yillar bilan o'lchanadi. O'zbeklar avlodi qadimdan otdan tushmagan. Amir Temur, Mirzo Ulug'bek, Mirzo Boburlar umri "ot usti"da o'tgan.

20-asr boshida butun dunyoda 125 mln., shu jumladan, O'zbekistonda 590 ming bosh yilqi mavjud bo'lgan. So'nggi yillarda qishloq xo'jaligi mahsulotlarini i.ch.da zamonaviy mashina va mexanizmlardan keng ko'lamda foydalanish va avtomobil-yo'l transportining keng rivoji natijasi o'laroq ot kuchiga bo'lgan talab tobora so'nib bordi va oqibatda 20-asr, xususan, 20-asr ning 30-y. laridan so'ng Yilqichilik rivojida salbiy o'zgarishlar sodir bo'ldi. Yilqichilik qoloqlikka yuz tutdi, e'tibordan chetda qoldi. 1990-yil ga kelib O'zbekistonda yilqi soni atigi 89 ming boshni tashkil etdi, xolos. 1991— 2001-yil larda respublikada Yilqichilik rivojlandi va 152000 boshga yetdi.

Hozirgi zamon dunyo Yilqichilik 4 ta asosiy yo'nalishda rivojlanmokda: naslchilik yilqichiligi; ishchi otlarni yetishtirish va ishchi otlar yilqichiligi; mahsuldor yilqichilik; milliy ot o'yinlari, ot sporti va ot sayohati yilqichiligi.

Naslchilik yilqichiligi uchun mavjud yilqi zotlarini takomillashtirish, mamlakat ommaviy Yilqichilik uchun qimmatbaho asl va toza zotdor yilqilarni yetishtirib berish asosiy vazifa sifatida belgilangan. Andijon, Jizzax, Qashqadaryo, Namangan, Samarqand va b. viloyatlar xo‘jaliklarida Yilqichilik jadal rivojlanmoqda. Yangi Yilqichilik xo‘jaliklari tashkil etildi. Jizzax viloyatida "Zarbuloq", "O‘zbekiston", "Do‘stlik"; Surxondaryoda qimiz va ot go‘shiti yetishtirishga ixtisoslashgan "Darband"; Qoraqalpog‘istonda "Oqqal’a"; Samarqandda "Pangat" naslchilik xo‘jaligi; Andijonda "Hamza" qimiz va ishchi ot yetishtiruvchi shirkat xo‘jaliklari shular jumlasidandir. O‘zbekiston Respublikasida 3 ot zavodi (Toshkent, Jizzax va Qashqadaryoda — Hisor), 1 naslchilik xo‘jaligi, 12 naslchilik fermasi, 4 ferma va b. xo‘jaliklar Yilqichilik ni rivojlantirish bo‘yicha ishlar olib bormoqda. Naslchilik Yilqichilik ning asosini ot zavodlari va naslchilik Yilqichilik fermalari tashkil etadi. Bu yetakchi xo‘jaliklar O‘zbekistonda ommaviy tovar Yilqichilik xo‘jaligi fermerlarini, "Nasl-xizmat" korxonasini va "Chorvanasl" birlashmasini zot sifatini yaxshilovchi deb tan olingan (sertifikatli) qimmatli nasldor yilqilar bilan uzluksiz ta‘minlaydi.

Ot zavodlari va naslchilik ferma yilqilari respublika otchopari kotila ishchanlik qobiliyati bo‘yicha sinovdan o‘tkaziladi. Sinovda yo‘rtoqi, salt miniluvchi va ba‘zan og‘ir yuk tortuvchi zot yilqilariga mansub toy va g‘o‘nonlar maxsus dastur asosida mashq mashg‘ulotlarini o‘taydi, chopqirligi, kuchi va bardoshligi sinaladi.

Ishchi otlarni yetishtirish. Yilqichilik naslchilik yo‘nalishi bo‘yicha ixtisoslashgan xo‘jaliklarning Yilqichilik tovar fermalarida ishchi otlar saqlanadi, urchitiladi. Yilqilardan ishchi hayvon tariqasida foydalanish turi mahalliy sharoitga bog‘liq.

Mahsuldor yilqichilik go‘shiti yilqichiligi va sut yilqichiligi kabi tarmoqlardan iborat. Qozog‘iston, Qirg‘iziston, O‘zbekistonning tog‘ va tog‘oldi zonalari, Qoraqalpog‘iston va boshqa xududlarda mahsuldor Yilqichilik uyur yilqichiligi ko‘rinishida avj olgan. Yil davomida yaylovlardan foydalanish arzon va sifatli yilqi mahsulotlarini (ot go‘shiti va ot suti) yetishtirishning asosiy garovi. Bitta yaylov biyasidan yiliga 1,5—2 s tirik vaznda ot go‘shiti olish mumkin. Maxsus boqilgan yilqi va uning go‘shidan shi-rintob, yuqori kaloriyali, milliy tansiq oziq-ovqat mahsulotlari — qazi-qarta tayyorlanadi.

Sut yilqichiligi va u bilan bog‘liq bo‘lgan qimiz tayyorlash texnika va texnologiyasi go‘shiti yilqichilik xo‘jaligi ichida va go‘shiti yetishtirish bilan birga amalga

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF(2023)-3,778 Volume-1, issue-10

oshiriladi. Qimiz yetishtirish tobora avj olmoqda. Hamdo'stlik mamlakatlari ichra 50 dan ortiq qimiz bilan davolash muassasalari aholiga xiz-mat ko'rsatmokda. Jumladan, Qozog'istonda "Borovoye", Qirg'izistonda "Issiqko'l", O'zbekistonda "Chatqol", Boshqirdistonda "Shafronovo" va h.k.

Ot sporti yilqichiligi milliy ot o'yinlari va xalqaro ot sporti hamda olimpiya musobaqalarida qatnashuvchi komanda ishtirokchilari uchun zotdor, chopqir, kuchli va a'lo sifatli salt miniladigan hamda yo'rtoqi sportbop otlarni tayyorlash vazifalariga xizmat qiladi.

Ot sporti taraqqiy etgan chet el mamlakatlari ichida Buyuk Britaniya, Germaniya, Shvetsiya, AQSH alohida o'rin tutadi.

Xulosa: Dunyo mamlakatlari qatori O'zbekistonda ham qadimiy milliy ot o'yinlari va klassik ot sporti uchun kuchli zamin tayyorlangan. Ot sporti, ko'pkari, ot poygasi respublika va respublikalararo federatsiyalari va qator ot sport mahorat maktablari, "Oltin taqa" kabi ot sport klubi o'z istiqboli muhim ishlarini Yilqichilik xo'jaliklari faoliyati bilan chambarchas bog'liq holda rivojlantirmoqda. Respublika ot sporti federatsiyasi, poyga va ko'pkari bo'yicha respublika federatsiyasi tuzildi va faol ish yuritmoqda. Milliy ot o'yinlari bo'yicha Bishkekda tashkil etilgan Xalqaro federatsiyaga O'zbekiston a'zo bo'ldi. Qator ot sport klublari va ot sporti bolalar mahorati maktablari ochildi. Ular respublika va viloyat ot-choparlari bilan Hamkorlikda mashg'ulotlarni boshlab yuborganligi milliy ot o'yinlari va ajoyib ot sporti rivojidan yorqin dalolatdir.

O'zbekiston chorvachilik ilmiy tadqiqot instituti Yilqichilik sohasi bo'yicha ilmiy ishlarni bajaradi, texnologiyalariga oid zamonaviy dolzarb masalalar yuzasidan tarmoqqa ilmiy asosda amaliy yordam ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. A. A. Soliyev —Qishloq xo'jaligi geografiyasi|| Toshkent – 2002
2. Хасанов П. А. —ВОЗНИКНОВЕНИЕ ТЕОРИИ О ВЫСОТНЫХ ОБЛАСТЯХ И ЕЕ СВОЕОБРАЗНОЕ РАЗВИТИЕ|| "Экономика и социум" №11(90) 2021
3. www.agroinspeksiya.uz

